

УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ПРАЦІ**Н.Б. Проценко, Б.А. Писаренко**

Житомирський державний технологічний університет, ke.nauka.zdtu@gmail.com

В умовах становлення ринкової економіки на першому етапі переходу від старої економічної системи до нової падіння ефективності промислового виробництва, очевидно, є неминучим. Падіння ефективності буде відбуватися доти, доки не буде впроваджений діючий механізм підвищення ефективності, адекватний базису ринкової економіки. Необхідно врахувати, що темпи і рівень падіння ефективності прямо пропорційні неадекватності показників визначення ефективності виробництва. Аналіз показує, що численні аспекти ефективності промислового виробництва, її критерії і показники дискусійні. Однак можна вважати встановленим, що ефективність відображає ріст кінцевих результатів виробництва і сукупну економію живої і уречевленої праці і в силу своєї складності і багатоаспектності виражається системою показників. У зв'язку з цим правомірно ставити питання про узагальнюючий показник ефективності, який найбільш повно виражає сутність конкурентоздатності. Таким показником, який посідає центральне місце в їх системі, є продуктивність праці.

Продуктивність праці є головною умовою ефективності функціонування автомобілебудівних підприємств в ринковій економіці. Це пояснюється тим, що найкращим мірилом конкурентоздат-

ності є продуктивність і найкращим шляхом забезпечення конкурентоздатності товарів на ринку є підвищення темпів зростання продуктивності праці. Світовий досвід свідчить, що країни з вищою продуктивністю праці завжди були світовими економічними лідерами.

Конкурентоспроможність – це здатність підприємства виробляти товари і послуги, які реалізуються на ринку при одночасному підтриманні чи підвищенні якості життя (життєвих стандартів) рівної чи більш високої, ніж у конкурентів.

При зниженні продуктивності економіка країни може бути конкурентоздатною тільки при зниженні заробітної плати і девальвації валюти. Маніпулювання курсом валюти для штучного зниження її курсу не є ефективною конкурентною стратегією. Спроби розв'язання проблем, зв'язаних з конкурентоздатністю товарів за рахунок девальвації національної грошової одиниці, означає не що інше, як спробу конкурувати за допомогою зниження заробітної плати і життєвих стандартів, а не за рахунок підвищення продуктивності.

Похідні наслідки підвищення (зниження) продуктивності праці показані в табл.

Таблиця – Вплив продуктивності на економіку підприємства

Наслідки зниження продуктивності	Результати росту продуктивності
1. Зниження якості трудового життя	Подальший ріст якості трудового життя
2. Підвищення питомих витрат живої та уречевленої праці	Позитивний вплив на основні фонди, матеріали, людей
3. Зниження конкурентоздатності	Збільшення об'єму продажу і прибутковості
4. Скорочення об'єму продажу	Підвищення конкурентоздатності
5. Зниженням прибутковості (рентабельності)	Зниження питомих витрат живої та уречевленої праці
6. Негативний вплив на основні фонди, матеріали, людей	Можливості створення твердого фінансового резерву
7. Подальше зниження продуктивності	Забезпечення подальшого росту продуктивності

Розв'язання всього комплексу практичних завдань підвищення продуктивності праці має спиратися на стійкий теоретичний фундамент. Звідси важливість аналізу продуктивності праці, методики її визначення, шляхів і резервів її росту. Системний аналіз економічних законів, широко розповсюджений в період формування ринкових відносин, дозволив глибше зрозуміти місце і роль методики визначення продуктивності праці у формуванні протизатратного господарського механізму.

Важливе методологічне значення має вивчення впливу на ріст продуктивності праці не тільки живої, а й уречевленої праці. Це витікає з основних форм прояву росту продуктивності праці.

Перша форма полягає у скороченні витрат живої праці на одиницю споживчої вартості. Тут увага концентрується на абсолютному зниженні витрат живої праці, необхідних для створення споживчої вартості.

Виділення цієї форми як самостійної орієнтує теорію і практику господарювання на пошук методів управління економією витрат трудових ресурсів, абсолютне скорочення чисельності працівників в тій чи іншій ланці виробництва, зниження трудоемкості продукції, що виготовляється.

Другою формою росту продуктивності праці служить ріст споживчих вартостей, що створюються системою на одиницю часу. Тут увага концентрується не на витратах, а на результатах праці. Причому ріст маси споживчих вартостей означає не просто кількісне збільшення продукції, що виробляється, а, перш за все, збільшення її якісних параметрів.

Ця форма передбачає широке використання в плануванні і економічному стимулюванні показників, які відображають саме споживчу вартість продукції: потужність, продуктивність, довговічність, точність та інший корисний ефект.

Третьою формою прояву продуктивності праці є економія минулої (уречевленої праці). Тут увага приділяється кращому використанню обладнання, матеріалів, енергії, інформації. В міру розвитку ринкових відносин, переходу на інтенсивні методи ведення господарства роль економії уречевленої праці буде постійно зростати.

Четвертою формою є зміна у співвідношенні витрат живої і уречевленої праці. Тут можливі різні варіанти. В одному випадку при зниженні витрат живої праці витрати уречевленої праці на одиницю продукції ростуть як відносно, так і абсолютно (при зменшенні сукупних затрат), в іншому – витрати минулої праці зростають лише відносно, але їх сумарна абсолютна величина знижується. Перший випадок має місце, як правило, при заміні ручної праці механізованою, другий – при заміні застарілої техніки новою, більш прогресивною і ефективною.

П'ятою формою прояву росту продуктивності праці виступає збільшення маси і норми додаткового продукту (прибутку). В умовах ринкової економіки ця форма прояву продуктивності праці набуває головної ведучої ролі, бо в кінцевому рахунку ріст продуктивності праці стимулюється збільшенням прибутку. Таким чином, одним з найважливіших факторів росту продуктивності є швидкість руху виробничого процесу, тобто скорочення часу обертання. Приріст прибутку в даному випадку досягається шляхом скорочення часу виробництва, термінів будівництва і освоєння виробничих потужностей як найшвидшого запровадження у виробництво науково-технічного прогресу і передового виробничого досвіду. Збільшення швидкості протікання виробничого процесу набуває виключно важливого значення для підвищення продуктивності уречевленої праці.

У статистичній практиці показники продуктивності праці розраховуються як відношення фізичного об'єму виробленої продукції (товарної або валової) до чисельності виробничого персоналу.

Слід відмітити, що облік в даній формулі чисельності виробничого персоналу дозволяє виразити продуктивність лише живої праці і тому вона не може бути узагальненою характеристикою ефективності суспільного виробництва. Більш того, така методика визначення продуктивності праці з'явилась основою витратного механізму її формування.

Широко відомою є теза статистичних органів про те, що весь приріст національного доходу в нашій країні начебто досягнутий за рахунок продуктивності праці. Органи статистики відстоюють її в своїх офіційних повідомленнях у засобах масової інформації, а працівники управління всіх рівнів періодично повторюють і, що ще гірше, керуються тим же самим, приймаючи численні управлінські рішення. Між іншим, ця теза навіть у теоретичному плані неправильна, практично просто шкідлива.

Світовий досвід свідчить, що чим вища продуктивність праці, тим нижчою є вартість одиниці виробленої продукції. На практиці ж в нашій економіці нарівні з ростом продуктивності праці росте собівартість і вартість виробленої продукції. При цьому ріст собівартості продукції випереджає в 2–3 рази ріст продуктивності праці, що свідчить про те, що економія на зарплаті в розрахунку на одиницю продукції досягається ціною багаторазового збільшення витрат минулої праці. Це призвело до того, що на одиницю продукції витрачається значно більше ресурсів, ніж в інших розвинутих країнах.

Отже, таке підвищення продуктивності не може служити фактором росту суспільного виробництва. Навпаки, це загання економіку в глухий кут, оскільки кожен відсоток приросту продуктивності праці супроводжується дво-, трикратним перевитраченням засобів виробництва, тобто результатів минулої праці. Саме в цьому і заключається одна із головних причин інфляційних процесів та бюджетного дефіциту. Інфляція в народному господарстві наступила з тих пір, як економія живої праці, яка видавалась статистичними органами за сукупну економію витрат, стала розглядатися як головний фактор економічного росту.